

UNIVERSITY
OF TURKU

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHOR Rajala, Toni; Isola, Anna-Mari; Puuronen, Anne; Kallio, Johanna

TITLE Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä – kuvaileva teema-analyysi

YEAR 2024

DOI <https://doi.org/10.23990/sa.130662>

VERSION Kustantajan PDF (Publisher's PDF)

CITATION Rajala, T., Isola, A.-M., Puuronen, A., & Kallio, J. (2024). Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä – kuvaileva teema-analyysi. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 61(4). <https://doi.org/10.23990/sa.130662>

LICENSE In Copyright (Embargo 6 kk. julkaisusta)
21.11.2024

Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä — kuvaileva teema-analyysi

Nuorten köyhyydestä on tehty vähän laadullista tutkimusta verrattuna määrälliseen tutkimukseen. Laadullisessa köyhyydetutkimuksessa on aikaisemmin hyödynnetty enemmän aikuisten kokemuksiin perustuvia aineistoja kuin nuorten itse tuottamia aineistoja. Tässä artikkelissa tarkastelemme nuorten kokemaa köyhyyttä heidän itsensä tuottamiin kirjoituksiin perustuen. Tutkimme, miten suhteellinen köyhyys näkyy nuorten arjessa Suomessa 2020-luvulla.

Tutkimusaineistona käytimme syksyllä 2022 kerättyä *Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä* -kirjoitusaineistoa. Kirjoituksissa (n=84) 15–21-vuotiaat nuoret kuvailivat vapaa-muotoisesti omia köyhyykokemuksiaan ja tilanteita, joissa köyhyyden kokemus tulee esille. Analysoimme aineiston tietokoneavusteisesti (Nvivo) systeemaattisena teema-analyysina ja määrällisenä analyysina.

Nuorten kokema köyhyys ilmenee arjessa välttämättömyyksiä puutteellisuutena, heikentyneinä sosiaalisina suhteina, voimakkaina negatiivisina tunnetiloina ja näiden kaikkien toisiinsa vaikuttavina suhteina. Korkeiden hintojen ja inflaation vuoksi nuorilla oli vaikeuksia saada rahat riittämään ruokaan, lääkkeisiin, sähkөөn, lämmityskuluihin ja bensaan. Ikätovereiden seurassa nuoret jäivät tavallisena pidetyn ajanvieton ulkopuolelle, salasivat köyhyytensä, kokivat yksinäisyyttä ja häpeää ja vertailivat omaa tilannettaan muihin nuoriin. Köyhyyden kokemukseen nuoret liittivät tunteet stressistä, ahdistuksesta, pelosta, vihasta, surusta ja ”pahasta olosta.”

Tutkimuksemme osoittaa suhteellisen köyhyyden olevan haitallista nuorille, sillä se aiheuttaa nuorille perustarpeiden puutetiloija, toiseuden kokemusta sosiaalisissa suhteissa sekä voimakasta psyykkistä kuormitusta. Nuorten köyhyykokemukseen kuuluu myös vahva etäisyyden tunne yhteiskunnallisesta hyvästä ja nuorten arkielämästä Suomessa.

ASIASANAT: köyhyys, kokemus, nuoret, laadullinen tutkimus

TONI RAJALA, ANNA-MARIA ISOLA, ANNE PUURONEN, JOHANNA KALLIO

YDINASIAT

- Nuorten köyhyydestä on olemassa vähän laadullista tutkimustietoa.
- Suhteellinen köyhyys on haitallista nuorille, sillä siitä seuraa arjen välttämättömyyksiä puutteita, toiseuden kokemusta ikätoverien seurassa sekä psyykkistä kuormittuneisuutta.
- Köyhyyttä kokevat nuoret tarkkailevat etäältä nuorten tavanomaista arkea.
- Nuorten selviytymistä, toimijuutta ja tulevaisuusdenuskoa köyhyydessä tulisi tutkia enemmän.

JOHDANTO

”Koko ikäni olen kuunnellut opettajien, poliitikkojen ja hyväosaisten ikätovereiden hokevan, ettei Suomessa ole oikeaa köyhyyttä. Täällä ei kukaan ole oikeasti hengenvaarassa. Täällä on kaikki hyvin. Meidän pitäisi olla kiitollisia. Oma kokemukseni on kuitenkin täysin erilainen.” (21 vuotta, nainen, suuri kaupunki)

Millaisia ovat nuorten kokemukset köyhyydestä 2020-luvun Suomessa? Lasten ja nuorten köyhyyttä on tutkittu lähinnä määrällisillä kysely- ja rekisteriaineistoilla (1–2). Siinä missä määrälliset analyysit avaavat hyvin esimerkiksi köyhyyden, hyvinvoinnin ja tulevaisuuden odotusten välisiä yhteyksiä, laadullinen analyysi auttaa tulkitsemaan, mitä kaikkea näiden yhteyksien taustalla vaikuttaa. Laadulliset lapsi- ja nuorilähtöiset köyhyytutkimukset ovat kuitenkin olleet harvinaisia sekä Suomessa että ulkomailla (3–4). Tästä syystä keräsimme 15–21-vuotiailta Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoitusaineiston (5). Kokemuksiin perustuva, köyhyydestä kertova aineisto paljastaa, mitä asioita nuoret liittävät kokemaansa köyhyyteen.

Nuoruusiässä tapahtuu yleensä suuria elämänmuutoksia, joiden sujuvuus riippuu paljolti vanhempien käytettävissä olevista tuloista: siirtään peruskoulusta toiselle asteelle, muutetaan pois lapsuudenkodista, rakennetaan vertaisverkostoa ja identiteettiä (6–8). Köyhyyden kielteiset seuraukset, kuten stressi ja osattomuuden kokemus nuoruudessa, voivat vaikuttaa negatiivisesti pitkälle tulevaisuuteen ja heikentää tulevaisuudessa aikuisen hyvinvointia (9–10) ja jopa syventää eriarvoisuutta. Perheen taloudellinen niukkuus on yhteydessä esimerkiksi nuorten heikompaan koettuun hyvinvointiin, ystävyysuhteiden riittämättömyyteen, vaikeuteen luoda vertaissuhteita, koulun luokkayhteisöön kuulumattomuuteen, vähäiseen harrastamiseen, heikkoon itsetuntoon ja hauraisiin tulevaisuuden suunnitelmiin (1,11–13). Lapsuuden perheen pitkittynyt taloudellinen niukkuus kytkeytyy yksilön aikuisuuden asemaan, kuten matalaan koulutukseen, heikkoon työmarkkina-asemaan ja toimeentulotuen asiakkuuteen (6,14).

Köyhyys on Suomessa pääosin suhteellista. Peter Townsend (15) määritteli suhteelliseksi köyhyydeksi tavanomaisina pidettyjen ruokavalioiden, mukavuuksien, palvelujen ja aktiviteettien puutteen. Tulomittarit kuvaavat hyvin sitä, miten tulot jakautuvat yhteiskunnassa tuloryhmittäin, mutta eivät sitä, miten ne riittävät kohtuullisena pidettyyn elämään (16–17). Kohtuullisena pidetty elämä on kuitenkin aina arvoihin perustuva ja siten myös uudelleen neuvoteltavissa oleva asia. Vaikka köyhyys Suomessa on suhteellista, kaikkien suomalaisten tulot eivät silti välttämättä riitä täyttämään kohtuullista elämää. Erityisesti

neljän hengen lapsiperheen toimeentulotuen perusosat eivät yllä kohtuullisen minimin viitebudjetin mukaiseen kulutukseen (18).

Kysymme tässä artikkelissa: miten suhteellinen köyhyys kuvautuu nuorten arjessa, sosiaalisissa suhteissa ja tunteissa? Hyvinvointivaltion kehittymisen ja elintason nousun on ajateltu poistaneen absoluuttisen köyhyyden, mutta siitä huolimatta Suomessa ja muissa länsimaissa maissa esiintyy ruokaköyhyyttä (19–21). Kysymme myös, millaista materiaalista puutetta nuoret mahdollisesti kohtaavat. Vastaamme kysymyksiin määrällisellä sisällönanalyysillä ja kuvailevalla laadullisella analyysillä. Esitämme ensimmäisessä aineistosta tehdyssä analyysissä köyhyyden sellaisena kuin se kerrotaan, pitäen tulokinnan lähellä nuorten tuottamaa tekstiä. Näin haluamme ottaa huomioon nuorisolain (22) 24 §:n, joka velvoittaa kuulemaan nuoria heitä koskeissa asioissa.

AIKAISEMPI TUTKIMUS LASTEN JA NUORTEN KOKEMASTA KÖYHYDESTÄ

Haavoittuvassa asemassa olevien nuorten kokemuksia on aikaisemman tutkimuksen perusteella vaikea tutkia (23), minkä vuoksi laadullista tutkimusta köyhyyttä kokeneista nuorista on olemassa vähäisesti. Tutkija on monesti nuorten kokemusmaailman ulkopuolella ja luottamuksen syntyminen tutkijan kanssa on usein hidasta. Samoin haavoittuvassa asemassa ovat nuoret usein tutkijoiden saavutettavissa vain erilaisten ”portinvartijoiden” kautta, kuten erilaiset järjestöt ja nuorisotyöntekijät. (24.) Pohjoismaista lapsi- ja nuorilähtöistä köyhyytutkimusta on tehty pääosin haastatteluin. Ruotsalaisissa haastatteluissa nuoret kertovat köyhyyden ilmenevän taloudellisten resurssien vähäisyytenä, toiseuden tunteena ja eristäytymisenä muista nuorista (25–26). Nuoret pyrkivät aktiivisesti minimoimaan köyhyyden kielteisiä seurauksia: he sopeutuvat, ottavat vastuuta perheessä ja tinkivät omista tarpeistaan (27–29). Keskieurooppalaisen tutkimuksen mukaan lapset tukeutuvat ikätovereihinsa, suojelevat vanhempiaan ja ansaitsevat omaa rahaa hallitakseen köyhyyden kokemustaan (30–31).

Ensimmäiset lapsilähtöiset köyhyytutkimukset tehtiin Suomessa vasta 2010-luvulla (32). Lapset kuvaavat köyhyyttä suhteellisena taloudellisena niukkuutena, kulutusmahdollisuuksien kaantumisenä, vähään tyytymisenä ja eriarvoisu-

den kokemuksena suhteessa ikätovereihin (33). Lapset ja nuoret kokevat joutuvansa luopumaan ikäistensä normaalina pidetyistä kulutus- ja elämäntavoista, asumaan heikoissa elinolosuhteissa sekä tinkimään elintasostaan (1), minkä vuoksi nuoret kokevat usein vahvoja eriarvoisuuden ja toiseuden kokemuksia (3, 34–35) ja matalaan yhteiskunnalliseen asemaan kytkeytyvää osattomuutta (10–11).

Lasten ja nuorten köyhyyden kokemuksia leimaa Suomessa sosiaalinen vertailu. Nuoret vertailevat omaa tilannettaan suhteessa ikätoverihinsä, mikä aiheuttaa muun muassa häpeää, alemmuuden tunnetta ja alakuloa. Köyhyyttä hallitaan aktiivisesti esimerkiksi kouluttautumalla, salaamalla köyhyys muilta ja uskomalla parempaan tulevaisuuteen. (36–37.) Köyhyyttä kokeneet nuoret myös saavat usein sosiaalista tukea tilanteeseensa vanhemmiltaan ja muilta samassa tilanteessa olevilta nuorilta (3,38). Erilaisen kielteisten tunteiden, kuten häpeän ja surun, lisäksi lasten ja nuorten köyhyyden kokemukseen liittyy stressi (39). Lapset ja nuoret ovat tietoisia keskuudessaan vallitsevista sosiaalisista hierarkioista (36). Tämä tietoisuus puolestaan lisää köyhyyttä kokevien nuorten statusstressiä eli pahaa oloa siitä, että kokee olevansa jatkuvasti sosiaalisten hierarkioiden pohjalla. Jatkuva taloudellinen niukkuus aiheuttaa jatkuvaa henkistä kuormitusta kaikenikäisille yksilöille (40). Koska lasten ja nuorten kyky säädellä stressiä on vasta kehittymässä, he ovat erityisen herkkiä voimakaan ja pitkään jatkuneen stressin kielteisille vaikutuksille kasvuun, kehitykseen ja terveyteen (9).

AINEISTO JA MENETELMÄT

Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoitusaineisto kerättiin Koneen säätiön vuosina 2021–2024 rahoittamassa *“Lasten ja nuorten arjen kokemukset köyhyydestä ja huono-osaisuudesta kriisien jälkeisessä Suomessa 1800-luvulta nykypäivään”*. Historian ja sosiaalityön tutkimusta yhdistävän hankkeen tarkoituksena oli tuottaa uutta tietoa yhteiskunnallisten kriisien seurauksista köyhien ja huono-osaisten lasten ja nuorten elämään. Aineisto kerättiin yhteistyössä Tietoarkiston kanssa vuoden 2022 syksyllä kutsulla, joka noudatti vuosina 2006, 2012 ja 2019 toteutettuja *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä* -aineistonkeruita (41–43). Turun yliopiston ihmistieteiden tutkimuseettinen lautakunta puolsi

aineistonkeruuta. Koska vähintään 15-vuotiailta ei vaadita huoltajan suostumusta tutkimukseen osallistumiseen, tämä määrittyi kohderyhmän alikärajaksi (44). Nuoret ohjeistettiin jättämään kirjoituksensa ainutkertaisella nimimerkillä. Ainoat nuorilta kerätyt henkilötiedot olivat ikä, sukupuoli ja asuinpaikan tyyppi. Halutessaan nuoret ilmoittivat myös puhelinnumeron tai sähköpostiosoitteensa kirjoituskilpailu-, arvonta- tai kiitoslahjaa varten. Mahdolliset tietosuojan riskit arvioitiin ja niihin varauduttiin. Nuoria tavoiteltiin kirjoittajiksi erilaisissa sosiaalisen median kanavissa, sähköpostilistoilla ja flyereilla. Kirjoituskutsua oli mukana jakamassa iso joukko yhdistyksiä, järjestöjä, organisaatioita, oppilaitoksia ja kuntien nuorisotyön toimijoita. Ohjeena oli, ettei kirjoituskutsua saanut kohdentaa henkilökohtaisesti, vaan mainonnan täytyi olla mahdollisimman yleisluontoista (45).

Kirjoituskutsu kuului:

”Toivomme, että kirjoitat vapaamuotoisesti ja omin sanoin siitä, miten koet köyhyyden ja millaisia keinoja käytät arjessa pärjätäksesi. Tärkeää on, että kirjoitat omista kokemuksistasi ja että kerrot, mihin ajankohtaan kokemukseksi suunnilleen sijoittuvat. Rohkaisemme kirjoittamaan myös silloin, kun sinulla on suomi toisena kielenä. Kaikenlaiset kirjoitukset ovat arvokkaita!”

Tietoarkiston Penna-palveluun saapui yhteensä 105 kirjoitusta. Tästä joukosta karsittiin pois tekstit, jotka eivät vastanneet kirjoituskutsuun. Jäljelle jäi 84 kirjoitusta, joissa nuoret kirjoittivat omakohtaisista köyhyyden kokemuksistaan. Kokonaisaineiston pituus on noin 50 sivua (fontti 12, riviväli 1,15). Yli puolet aineiston kirjoittajista oli 15–17-vuotiaita (yhteensä 47) ja kirjoittajien mediaani-ikä oli 17 vuotta. Aineiston kirjoittajista 65 ilmoitti sukupuolekseen ”nainen”, 13 ”mies”, kolme ”muunsukupuolinen” ja neljä ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Kirjoittajista 54 asui kaupungissa, 29 maaseudulla ja yksi ei ilmoittanut asuinpaikkansa tyyppiä. Aineisto on jaettavissa karkeasti kahtia sen mukaan, milloin köyhyys on tullut elämään. Valtaosa kirjoituksista kertoi pitkään jatkuneesta köyhyydestä lapsuudesta kirjoittamishetkeen. Osa kirjoittajista asui vielä lapsuuden kodissaan ja osa taas asui itsenäisesti.

Nuoruus on elämänkulun paikka ja tila, jossa nuoret alkavat irrottautua lapsuuden malleista, ympäristöstä ja vanhemmista. Elämä eletään kodin piiriä laajemmissa yhteisöissä – tässä ja nyt. (46.) 17–25-vuotiaita on sukupolvitutkimuksessa totuttu kuvaamaan mannheimilaisittain ”*tuoreeksi kosketukseksi*”, erityisesti sosiaalipsykologiseksi herkkyysvaiheeksi, jolloin nuorten suhde yhteiskuntaan ja kulttuuriin rakentuu intensiivisesti (47). Yhteisöissä muodostuvien peilien avulla nuori rakentaa identiteettiään kysymällä, miten maailma rakentuu häntä varten. Tutkimukseen osallistuneet 15–21-vuotiaat eli keski- ja myöhäisnuoruuttaan eläneet nuoret olivat siis keskellä herkkää kasvu- ja kehitysvaihetta, jossa suhdeverkostoa, maailmankuvaa ja elämäkatsomusta vasta luodaan (48–49). Keskinuoruudessa korostuvat erityisesti ikätoverien merkitys, myöhäisnuoruudessa puolestaan tulevaisuuteen kauaskantoisesti tähtäävät valinnat (48). Suhteessa historiallisiin, yhteiskunnallisiin ehtoihin ja olosuhteisiin (50), aineistomme nuori kirjoittaja on elänyt tilanteessa, jossa hänen arkeaan on määritellyt koronapandemia, Venäjän sotilaallinen hyökkäys Ukrainaan, Euroopan energiakriisi ja inflaatio.

Ensimmäisenä uudesta aineistosta tehtynä tutkimuksena kuvaamme aineiston sisältöjä ja niiden yleisyyttä yksinkertaisin laadullisin ja määrällisin menetelmin. Kukin tutkijoista kävi aineiston itsenäisesti läpi hahmottaen sisältöjä ensimmäiseen tutkimuskysymykseen eli siihen, missä ja miten nuoret kokevat köyhyyttä. Havaitsimme, että löytämämme teemat (välttämättömyydet, sosiaaliset suhteet, tunteet) olivat samansuuntaisia. Latasimme aineiston NVivo-ohjelmaan, jossa artikkelin pääkirjoittaja teki systemaattisen teema-analyysin (51) erittelemällä välttämättömyksiin, sosiaalisiin suhteisiin ja tunteisiin liittyvät sisällöt. Teemakategorioiden sisällöissä on jonkin verran limittäisyyttä, mikä osoittaa, että esimerkiksi sosiaalisia suhteita ja tunteita koskevia sisältöjä ei voi aina irrottaa toisistaan. Nvivo-ohjelman avulla taattiin analyysin systemaattisuus ja tarkkuus sekä vähennettiin inhimillisten virheiden riskiä. Muodostimme erilliset tiedostot kolmesta teemakategoriasta. Analysoimme kunkin teemakategorian sisällöt sen mukaan, miten suhteellinen köyhyys kuvautui nuorten arjessa, sosiaalisissa suhteissa ja tunteissa. Analyysin jälkeen tulkitsimme, millaisia

seurauksia suhteellisella köyhyydellä voi olla nuorten hyvinvointiin.

Täydensimme laadullista teema-analyysia määrällisellä sisällönanalyysillä havainnollistaaksemme teemojen yleisyyttä aineiston sisällä. Tarkastelimme määrällisessä analyysissä aineistoa laskemalla teemakategorioiden sisältyvien ydinilmaisujen esiintyvyyttä aineistossa Nvivo-ohjelman avulla. Ydinilmaisulla tarkoitamme sanoja tai ilmaisuja, jotka kuvaavat erityisen hyvin jotakin kolmesta teemasta. Otimme huomioon ydinilmaisujen taivutusmuodot. Laskimme esiintyvyyden kirjoituskohtaisesti eli jos yhdessä kirjoituksessa mainittiin useamman kerran sama ydinilmaisu, määrällisessä analyysissä tämä laskettiin yhdeksi esiintyvyysekerraksi. Teemakategorioita ja niiden esiintyvyyttä aineistossa havainnollistetaan tulososion taulukossa 1.

TULOKSET

MÄÄRÄLLINEN SISÄLLÖNANALYYSI JA TEMAATTINEN ANALYYSI

Määrällisesti eniten aineistossa esiintyi ruokaan liittyviä ilmaisuja, jotka sijoittuivat välttämättömyyksen teeman (44 mainintaa). Yli puolessa nuorten kirjoituksissa mainittiin ruuan puute. Paljon esiintyi myös vaatteisiin kytkeytyviä ilmaisuja, joista kirjoitettiin noin joka kolmannessa tekstissä. Samoin muut välttämättömyydet, kuten sähkö, lämmitys, bensa ja lääkkeet esiintyivät huomattavan usein. Välttämättömyyksen puutteesta kertoi myös maininnat kulutushyödykkeiden hinnoista, joita esiintyi noin joka neljännessä kirjoituksessa. Ulkopuolisuudesta ja yksinäisyydestä kertovia ydinilmaisuja oli määrällisesti eniten sosiaalisten suhteiden teemakategoriassa. Siihen sisältyi myös muut sosiaaliset tunnekokemukset, kuten häpeä, nolous ja kateellisuus. Noin joka neljäs kirjoitus käsitteli sosiaalisia harrastuksia rahan puutteen näkökulmasta. Kiusaamiseen liittyviä kuvauksia esiintyi yhteensä kuudessa kirjoituksessa. ”Kuinka muut” -ilmaisu esiintyi 13 kirjoituksessa. Se kuvastaa tulkintamme mukaan ulkopuolisuutta, sosiaalista vertailua ja etäisyyden tunnetta muihin ikätovereihin.

Tunteiden teemakategoriassa esiintyi eniten stressiä ja ahdistusta kuvaavia ilmaisuja, joita oli yhteensä 30 eli lähes joka kolmannessa kirjoituksessa. Suru ja masentuneisuus mainittiin yhteensä 15 kirjoituksessa. Pelkoa, vihaa ja epäreilua kuvaavia kirjoituksia oli yhteensä 12.

Taulukko 1. Temaattiset kategoriat ja niiden esiintyvyys koko aineistossa (n= 84).

Arjen välttämättömyydet	Sosiaalisissa suhteissa koettu köyhyys	Köyhyydestä kumpuavat tunteet
Ruoka (44)	Ulkopuolisuus, yksinäisyys (21)	”Paha olo/tuntuu pahalta” (18)
Vaatteet (32)	Häpeä, ”nolottaa” (19)	Ahdistus (16)
Hinnat (21)	Sosiaaliset harrastukset (19)	Suru, masennus (15)
Sähkö (13)	”Kuin muut/muut” (13)	Stressi (14)
Bensa (12)	Kateellisuus (7)	Pelko (12)
Lämmitys (5)	Kiusaaminen (6)	Viha, epäreiluus (12)
Lääkkeet (5)		Kiitollisuus (7)

Edellä mainittuja abstraktimmat ilmaisut ”paha olo” tai ”pahalta tuntuminen” toistuvat noin joka neljännessä kirjoituksessa. ”Paha olo” esiintyi usein yhdessä erityisesti sosiaalisten suhteiden kanssa. ”Kiitollisuus” mainittiin vain joka seitsemässä kirjoituksessa. Esitämme jokaisen aineistositaatin jälkeen, mihin määrälliseen kategoriaan ne on koodattu.

ARJEN VÄLTÄMÄTTÖMYYDET

Nuoret kuvasivat köyhyyttä usein ruokaan, hygieniaan, lääkkeisiin, asumiseen, vaatteisiin ja liikumiseen liittyvinä välttämättömyyksien puutteina: ”*Köyhyys on sitä kun ei ole rahaa ostaa arkisia asioita esim ruokaa juomaa sähköä vaatteita hygieniatarvikkeita ja bensiniä kulkuvälineeseen.*” (17 vuotta, nainen, maaseutu) (ruoka, sähkö, vaatteet, bensa)

Ruuan kalleuden tähden nuoret perheineen joutuivat tinkimään muista menoistaan paljon. Harvinaista ei ollut sekään, että perheen vähäiset rahat käytettiin ruokaan ja siltikään sitä ei ollut tarpeeksi. Ruokaa koskevat sisällöt kiinnittyivät inflaatioon, kuten kirjoittaja seuraavassa lainauksessa kuvailee:

”Nykyään köyhyys esintyy enimmäkseen viikottaisessa ruoanhankinnassa, jossa pitää miettiä erittäin tarkaan mitä pitää ostaa, kuinka paljon se tulee maksamaan nykyisen inflaation vuoksi—” (18 vuotta, nainen, suuri kaupunki) (ruoka, hinnat)

Absoluuttisena köyhyytenä pidetään tilannetta, jossa kotitalouden yhteenlasketut taloudelliset resurssit eivät riitä välttämättömiin menoihin. Ruoan, lääkkeiden ja hygieniatarvikkeiden puute

on laskettavissa absoluuttiseen köyhyyteen. Tulomittareilla tarkasteltuna Suomessa ei ole absoluuttista köyhyyttä, vaikka esimerkiksi kotitalouden velkaantuminen saattaa johtaa tilanteeseen, jossa ruoka on haettava leipäjonosta. Seuraavassa lainauksessa nuori kertoo ruokaan liittyvästä epävarmuudesta ja vaihtoehdottomuudesta:

”Huomaan (köyhyyden) päivittäin kun ajatelen, että onko tänään mahdollisuus syödä ruokaa. Kuinka joudun koulussa syömään ruokaa josta en aina edes pidä, koska ruoka on ilmaista, eikä koskaan tiedä odottaako kotona lämmin ateria, vai tyhjä ruokapöytä.” (15 vuotta, nainen, maaseutu) (ruoka)

Nuori saattoi kuitenkin hahmottaa perheensä tilanteen olevan lähellä absoluuttista köyhyyttä, koska arki ei ollut hänen hallinnassaan ja ennakoitavissa, vaan hän oli esimerkiksi ravitsemuksessaan riippuvainen vanhemmistaan. Tämä on yksi nuoruudessa koetun köyhyyden erityispiirre, jonka analyysimme teki näkyväksi. Nuoret joutuivat valitsemaan erilaisten perustarpeiden välillä, esimerkiksi ostaako ruokaa vai lääkkeitä. Muutama kirjoittajista kuvaa, miten niukkuus johtaa hyvinvointia vaarantaviin, vaikeisiin valintatilanteisiin:

”Minulla juuri ja juuri riittää rahat perus ruokaan. Monesti täytyy valita, ostanko ruokaa vai ostanko tarvittavat lääkkeeni.” (18 vuotta, nainen, muu kaupunki) (ruoka, lääkkeet)

Valintatilanteet konkretisoituivat usein myös ruuan ja hygieniatuotteiden välillä. Viimeisen vuosikymmenen aikana on käsitteellistetty kuu-

kautisköyhyys, josta kärsii Iso-Britanniassa arviolta kolmannes sellaisista ihmisistä, joilla on kuukautiset (52). Näin tilannettaan kuvailee 21-vuotias kaupunkilaisnainen:

”Pahimpina aikoina joutuu esimerkiksi miettimään kauanko kuukautisten aikana pärjää kotona olevalla muutamalla siteellä, että pitääkö jättää leipäpussi kauppaan ja ostaa siteitä. Tällä hetkellä minulla ei ole rahaa edes tarvittaviin lääkkeisiin.” (ruoka, lääkkeet)

Absoluuttista köyhyyttä edustaa asunnottomuus tai vakavasti puutteellinen asuminen. Näihin liittyviä ilmaisuja ei aineistossa kuitenkaan ollut. Puutteellisesta asumisesta kirjoitettiin suhteessa asuinalueeseen tai asuinmuotoon. Nuoret määrittelivät puutteelliseksi asumiseksi kerrostaloasumisen lähiöissä tai asuinalueilla, jotka nuorten keskuudessa pidettiin ”*köyhien alueena*.” Lähimäksi absoluuttista köyhyyttä tulivat kalliista sähköstä kertovat sisällöt, joista energiakriisin keskellä kerättyssä aineistossa kirjoitettiin luultavasti enemmän kuin ennen kriisiä olisi kirjoitettu.

”Asumme köyhien alueella jossa oikeastaan kaikki muut asukkaat ovat maahanmuuttajia ja talvella asunnot ovat kylmiä koska niissä ei voi itse oikeastaan ollenkaan säädellä lämpötilaa.” (16 vuotta, nainen, muu kaupunki) (lämmitys)

Nuoret kertoivat kotitalouksiensa kuluttavan käytettävissä olevat tulot asumismenoihin, kuten vuokraan ja sähkölaskuihin, joiden jälkeen varaa ei juurikaan jäänyt muuhun. Heikot asumiskokemukset näkyivät puutteellisesti lämmitettyinä asuntoina ja asumiskuluista tinkimisenä. Seuraavassa lainauksessa köyhyyttä kuvataan lähinnä suhteellisen köyhyden näkökulmasta, mutta siinä lähestytään absoluuttista puutetta:

”Köyhyys tuntuu pahalta koska on kokoajan epävarma saako loppukuusta ruokaa vai meenekö sekini raha sähkölaskuun ja että koko talo on ihan todella kylmä talvisin ja siellä palelee kun ei oo varaa laittaa edes sitä yhtä astetta isommalle lämmitystä.” (16 vuotta, nainen, muu kaupunki) (ruoka, sähkö, lämmitys, ”tuntuu pahalta”)

Nuoret kertoivat käyttävänsä vanhoja, kuluneita tai huonolaatuisia vaatteita, koska heillä ei ollut mahdollisuutta saada uusia tai muodikkaimpia. Köyhyys havaittiin, kun vertailtiin omia vaatteita muiden nuorten vaatteisiin. Vaatteet johtivat joissain tilanteissa myös kiusaamiseen: ”*Pukeudu muiden mielestä niinsanotusti huonoihin vaatteisiin, jonka takia minua myös kiusattiin.*” (19 vuotta, nainen, muu kaupunki). Vaatteita koskevat maininnat, kuten ”*isosiskon vanhat, sukulaisen vanhat tai kirpparilta [ostetut vaatteet]*” (18 vuotta, nainen, muu kaupunki) viittaavat suhteelliseen köyhyyteen, joka voi heikentää sosiaalista ja henkistä hyvinvointia. Seuraavassa kirjoittaja tunsi nöyryytystä joutuessaan pukeutumaan halpatuotemerkkeisiin vaatteisiin:

”Tunnen itseni köyhäksi ystäväni lähellä, kun pitäis ostaa uusia vaatteita niin heti tulee mieleen minkälaisia vaatteita kaverit pitää, ja minkä merkkisiä vaatteita kehtaa ostaa. (...) Vaan mun vaattet on jtn tokmanni merkkisiä ja kaverit vitsillä siitä mua hännää, ja se oikeesti tuntuu tosi nöyryyttävältä. Mutta mua ei oikeestaan haittaa ostaa halpoja vaatteita, kun tiedän ettei mun perheellä ole rahaa mitenkään kummosesti—” (15 vuotta, nainen, maaseutu) (vaatteet)

Köyhydestä kerrottiin myös liikkumisen yhteydessä. Köyhyys näkyi nuorten arjessa esimerkiksi polttoaineen kalleutena, mikä taas rajoitti moottoriajoneuvoilla liikkumista ja maaseuduilla opintomahdollisuuksia, kuten 19-vuotias maaseudulla asuva nainen kirjoittaa:

”Huomaan olevani köyhä, kun täytyy miettiä mistä saa rahaa bensaan että voi käydä koulussa joka ikinen päivä (50km per suunta)” (bensa)

Polttoaineen kalleutta käsittelevät kirjoitukset tulivat valtaosin maaseudun nuorilta. Polttoaineiden kallistuminen näkyi ajoneuvoja käyttävien nuorten tai heidän perheidensä arjessa. Nuoret kertoivat päätyneensä käyttämään halvempia tapoja liikkua, kuten joukkoliikenne, pyöräileminen tai käveleminen. Kun perheet joutuvat säästämään polttoainekuluista, puhutaan ”liikenneköyhydestä” (53–54). Samalla, kun joutuu säästämään polttoaineesta, joutuu vähentämään

esimerkiksi ryhmä- ja joukkueliikuntaan osallistumista. Jos asuu maaseudulla, kuten seuraava kirjoittaja, tilaisuuksia ohjattuun liikuntaan ei välttämättä ole kävely- tai pyörämatkan päässä:

”Asumme Lapissa, kaukana kaikesta. Keskustaan on yli 20km matkaa ja ei ole käytössä busseja tai muitakaan julkisia. Autolla tai pyörällä joutuu kulkemaan. Bensoihin menee tosi paljon rahaa varsinkin talvisin ja näillä bensan hinnoilla.” (17 vuotta, nainen, maaseutu) (bensa)

SOSIAALISISSA SUHTEISSA KOETTU KÖYHYYS

Köyhyydestä kirjoitettiin eritoten suhteessa sosiaalisiin verkostoihin. Lähes jokaisessa kirjoituksessa nuoret kirjoittivat sosiaalisista suhteistaan, esimerkiksi vanhemmistaan, sisaruksistaan, sukulaisistaan, kavereistaan ja ikätovereistaan. Kirjoittajat kokivat köyhyyttä vertaillaessaan tilannettaan, tavaroitaan, lomamatkojaan ja vapaa-aikaansa erityisesti ikätovereihinsa. Vertailua ilmaistiin muun muassa seuraavin lausein:

”Koen köyhyyttä, kun katson somesta miten muut käyvät festareilla, leffassa, huvipuistoissa, matkoilla ja muissa hauskoissa jutuissa. Itselläni ei tällaisiin ole varaa eikä myöskään kavereita joiden kanssa tällaisia asioita toteuttaa.” (18 vuotta, ei halua kertoa sukupuoltaan, suuri kaupunki) (ulkopuolisuus)

Huomionarvoista on, että sosiaalisissa suhteissa ilmenevällä köyhyydellä oli seurauksia mielialaan ja itsetuntoon. Tarkastelemme tällaisia sosiaalisiin suhteisiin liitettyä köyhyyttä koettuna eli laadullisena suhteellisena köyhyytenä erotuksena tuloihin sidotusta määrällisestä suhteellisesta köyhyydestä. Nuoret kertoivat kokevansa köyhyyden vuoksi ulkopuolisuutta tai kuten yllä 18-vuotias kirjoittaja sanoo: ”*Itselläni ei tällaiseen ole varaa eikä myöskään kavereita*”. Ulkopuolisuus näyttäytyi ikätovereita rajatumpina osallistumismahdollisuuksina. Nuoret kuluttivat rahaa kavereidensa kanssa vastentahtoisesti sosiaalisen paineen alla tai vetäytyivät yhteisestä tekemisestä kokonaan. Seuraavassa sitaatissa 21-vuotias nuori kuvailee, kuinka periaatteessa aineeton sosiaalisuus muuttuikin luonteeltaan aineelliseksi:

”Myös sosiaalinen elämä tuntui pienestä pitäen maksulliselta. Monet synttärarit jäivät väliin, koska meillä ei ollut varaa lahjaan. Kerran minut kutsuttiin mukaan, vaikka erikseen sanoin, etten pysty tuomaan mitään. Tämä ei kuulemma haitannut, mutta kun saavuin tämän varakkaan päivänsankarin omakotitalon ovelle, todellakin ilman lahjaa, sain osakseni huutoa ja halveksuntaa muiden vieraiden edessä.” (21 vuotta, nainen, suuri kaupunki) (ulkopuolisuus)

Syntymäpäivälahja oli nuoria konkreettisesti ja symbolisesti yhteenkokoava ja sitova voima. Lahja tosin oli myös ulossulkeva tekijä silloin, kun standardit täyttyviin lahjoihin ei ollut varaa. Lahjat olivat myös kateuden lähde, kuten alla 21-vuotiaan lainauksessa. Ikätovereita kadedittiin, kun heillä oli jotakin, mitä itsellä ei ollut.

”Lapsena olin kateellinen, kun muut lapset kertoivat että saivat jouluna tai synttäreinä monta, kalliita lahjoja. Yleensä sain villasukat ja suklaakonvehtipaketin. Olin myös kateellinen, kun kaverit lähtivät reissuun lomilla. Vaikka asuimme lähellä laskettelukeskusta, emme menneet sinne koska ei ollut varaa.” (21 vuotta, nainen, muu kaupunki) (kateellisuus, sosiaaliset harrastukset)

Harrastukset ja matkat kuvattiin itsensä kehittämisen ja virkistäytymisen tilaisuuksina, mutta samalla myös sosiaalisuuden tiloina. Ulkopuolisuus esiintyi yhdessä sosiaalisen vertailun kanssa: köyhyyden vuoksi nuori ei esimerkiksi päässyt osallistumaan muiden tavoin erilaisiin harrastuksiin, jossa arvioitiin olevan mahdollista liittyä merkityksellisiin sosiaalisiin suhteisiin ja samalla kehittää itseään.

”Ulkopuolisuuden tunne on suuri, tuntuu ettei kuulu joukkoon. Kun ei ole varaa maksaa harrastuksia, joissa voisi kehittyä pitkälle. Se että pääsisi tekemään jotain yhdessä toisi yhteenkuuluvuuden tunnetta, mutta harvoin pääsen mihinkään mukaan kun ei ole varaa maksaa.” (17 vuotta, nainen, maaseutu) (ulkopuolisuus, sosiaaliset harrastukset)

Nuoret liittivät ulkopuolisuuden kokemuksen supean sosiaaliseen tukiverkostoon. Yksi suh-

teellisen köyhyyden ilmentymä oli ikätovereita hauraammat sosiaaliset suhteet. Ostoksilla käytiin vanhempien kanssa, koska omaa rahaa ei ollut. Kun yhdessä vietettyä aikaa raamitti taloudellinen niukkuus, perhe altistui riitelylle. Nuoret salasivat köyhyytensä ja tarpeensa ikätovereiltaan, mutta myös vanhemmiltaan heitä suojellakseen. Nuoret tunnistivat köyhyytensä usein vanhempiensa stressistä ja ahdistuksesta. Yhden kirjoittajan mukaan perheessä vaiettiin rahaasioista, mutta rahahuolet olivat kuitenkin silminnähtäviä. Toinen kuvaili, kuinka vanhemman olemus kiristyi, kun käveltiin lelu- tai karkkihyllyjen ohi. Kolmas mainitsi, että kaupassa jokaisen ostopäätöksen oli oltava tarkkaan harkittu.

”Köyhyys tuntuu kamalalta. Se on asia, mikä näkyy melkeinpä jokaisessa arkipäivän tilanteessa. Elän kahdestaan äitini kanssa, eikä aina ole helppoa. Vähävaraisuutemme aiheuttaa välillemme joskus riitoja ja erimielisyyksiä—” (15 vuotta, nainen, maaseutu)

Häpeä oli yksi aineiston voimakkaimmista sosiaalisista tunnekokemuksista. Häpeään liittyen otimme huomioon analyysissa myös puheen ”nollottamisesta”: ”*Joka kerta ruokakaupassa, nolottaa kun laskee jokasen ostoksen tarkkaan, että pysyy budjetissa.*” (19 vuotta, nainen, muu kaupunki) Sen ehkäisemiseksi tai hälventämiseksi omaa köyhyyttä yritettiin salata ikätovereilta, jotta heille ei selviäisi nuoren todellinen sosioekonominen asema.

”Hävettää myös jos joku, edes kaveri saa tietää millasessa paikassa asun eikä poikaystävänikään tämän takia ole käynyt meillä vaikka olemme seurustelleet vuoden. (...) Häpeään köyhyyttäni koska kaikki koulukaverit ovat hyvätulolisista perheistä, tämän vuoksi pyrin parhaani mukaan salaamaan asuinpaikkani ja muutenkin yritän näyttää ”epäköyhältä”, tämä taas tuottaa minulle melkoista päänvaivaa.” (16 vuotta, nainen, muu kaupunki) (häpeä)

Nuoret olivat kiinni tavallisessa arjessa, mutta eivät pystyneet elämään sitä samalla tavoin kuin ikätoverit. Olemisen ja tekemisen tavat olivat vastentahtoisesti muita passiivisempia. Mahdollisuuksia katsottiin muita kauempaa. Yleisimmät

ilmaisut, joita nuoret käyttivät osoittaessaan etäisyyttä ikätovereiden arkielämän kokemuksiin, olivat ”muut” tai ”kuin muut.” Esimerkiksi kaupan kassalla ”*katsoin, kuinka muut ostavat juustoa ja vaaleaa leipää*” (19 vuotta, nainen, suuri kaupunki); ”*katsoin somesta, miten muut käyvät festareilla, leffassa, huvipuistoissa, matkoilla ja muissa hauskoissa jutuissa*” (18 vuotta, nainen, suuri kaupunki); ”*tunsin itseni aivan idiootiksi muiden rinnalla katsellessani heidän uusi hienoja kevätkenkiä*” (15 vuotta, nainen, maaseutu).

KÖYHYDESTÄ KUMPUAVAT TUNTEET

Kolmas aineiston teemakategorioista on köyhyyden kokemuksesta kumpuavat tunteet. Valtaosa kirjoitusten tunnetiloista oli negatiivisia, vaikka joukossa oli myös neutraaleiksi tulkittavia tunteita. Kielteisistä tunteista kerrottiin suhteessa ikätovereihin ja elämän ennakoimattomuuteen. Keski-ikää lähestyvillä ja sitä vanhemmilla ihmisillä pitkään jatkunutta pienituloisuutta seuraa jatkuva varuillaan olo ja kielteisten riskien minimointi (55). Nuorten kokemukset erosivat keski-ikäisten kokemuksista siinä, että vaikka kielteisistä tunteista kerrottiin, jatkuvaa varuillaan oloa ja riskien minimointia ei näkynyt.

Stressi, stressinkaltaiset tilat ja köyhyyden aiheuttama ahdistus näkyivät kirjoituksissa vahvimmin. Stressiä aiheuttivat esimerkiksi perheen heikko taloudellinen tilanne, haasteelliset raha-asiat ja erilaiset sosiaaliset tilanteet, joissa köyhyyden joutui kohtaamaan. Stressin kokemus saattoi pahimmillaan konkretisoitua voimakkaina fyysisinä ja psyykkisinä oireina, kuten seuraava nuori kuvailee.

”Multa tippuu hiukset päästä, en saa nukkua, en saa syötyä. Olen räjähdysherkkä. En jaksa enää. Aina ollut köyhä ja en varmaa ikinä pääse tästä. Sitä mukaa, ku sais enemmän rahaa ni hinnat nousee. En jaksa uskoa että saisin elämästä enää mitään ikinä irti. Kaikki vaatii rahaa. Se joka sano että ”raha ei tuo iloa” vois mennä jonnekin jonne aurinko ei paista. Mielummin oon rikas ja surullinen, kun köyhä ja koko kehon stressitilassa teininä.” (19 vuotta, nainen, muu kaupunki) (stressi)

Nuoret kuvasivat köyhyyteen liittyvänä tunnetiloina myös pelkoa, surua ja masentuneisuutta.

Kirjoituksissa pohdittiin jonkin verran sitä, kuinka oman tai perheen huono taloudellinen tilanne aiheuttaa pelkoa tulevaisuudesta tai turvattuun tulevaisuuden suhteen. Epävarmuus oli näkyvästi esillä. Seuraava 15-vuotiaan kirjoitus tavoitti näistä jokaisen:

”Köyhyys on masentavaa ja surullista. Ei elämästä saa mitään irti, kun ei ole koskaan varaa pitää hauskaa. Kaikki omin keinoin saadut rahat pitää antaa vanhemmille, jotta he voivat maksaa laskunsa. Rahaa ei viitsi edes yrittää saada, jos ne viedään itseltä heti pois. Pitää elää pelossa, että onko huomenna edes kattoa pään päällä. Opiskelupaikkaa miettiessä pelottaa, että ei ole varaa lähteä asumaan omille ja rakentamaan omaa elämää, koska lähtötilanteessa ei ole ollenkaan rahaa.” (15 vuotta, nainen, maaseutu) (masennus, suru, pelko)

Köyhyyteen liitettiin kirjoituksissa vihan, epärealiteetin ja katkeruuden tunteita. Usein nämä tunteet kumpusivat taloudellisesta epävarmuudesta tai sosiaalisista suhteista. Seuraavassa lainauksessa kirjoittaja korosti, ettei halua muiden joutua kokemaan samaa:

”Aloin vihaamaan itseäni, perhettäni. Kaikkea sitä minkä takia en voinut kuulua joukkoon. En toivo sitä tunnetta kenellekään, en edes niille joista en erityisemmin pidä. Toivon että kenenkään lapsen ei tarvitsisi kokea samaa kuin minä koin, se ei vain ole reilua.” (15 vuotta, nainen, maaseutu) (viha, ulkopuolisuus)

Kaikki köyhyyteen liitetyt tunteet eivät olleet kielteisiä. Köyhyys oli ohjannut tukeutumaan mielikuvituksen ja luovuuteen, kiittolisuuteen mutta myös nöyryyteen. Köyhyys oli opettanut arvostamaan hyviä asioita elämässä tai pärjäämään erilaisin toiminnallisilla keinoin vaikeissa tilanteissa eli löytämään selviytymiskeinoja.

”Köyhyyden kanssa pystyy olla kuitenkin luova. Lapsena osasi mielikuvituksen kanssa leikkiä vaikka millaisia leikkejä. Nykyään jos tavara hajoaa, osaa olla luova miten pidentää tavarallaan elämää. Olen oppinut ansaitsemaan rahaa erilaisilla tavoilla. Pulloja keräämällä, tavaroita myymällä, pikkuasioita tekemällä,

esimerkiksi lapsenvahtina. Ei voi olla myöskään nirso ruoan kanssa. Olen kasvanut kiittoliseksi ja nöyräksi.” (18 vuotta, nainen, muu kaupunki) (kiittolisuus)

POHDINTA

Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoitusaineistosta tehdyn analyysin perusteella nuorten kokema köyhyys ilmenee välttämättömien perustarpeiden puutteena, sosiaalisten suhteiden haurautena ja voimakkaan kielteisinä tunnetiloina. Rahat eivät tahdo riittää inflaation ja korkeiden hintojen vuoksi edes elämän perustarpeisiin, kuten ruokaan, lääkkeisiin, sähköön, lämmityskuluihin ja bensaan. Tutkimuksemme vahvistaa aikaisemman tutkimuksen tuloksia esimerkiksi lämmitys-, liikenne- ja ruokaköyhyydestä (19, 53–54). Välttämättömyyksien puute kertoo elämän suhteellisesta heikkolaatuisuudesta: köyhyyttä kokevat nuoret elävät ikätovereitaan huonommissa asunnoissa ja joutuvat käyttämään halpoja kulutushyödykkeitä, kuten käytettyjä tai halpoja vaatteita.

Köyhyyttä koetaan paljolti sosiaalisissa suhteissa – suhteissa perheenjäseniin, sukulaisiin, kavereihin tai ikätovereihin. Nuorten kokema köyhyys on siten arkipäiväistä ja siksi sille altistutaan usein, kun nähdään ikätovereita. Ikätoverien seurassa nuoret tekevät vertailua itsensä ja muiden välillä ja jäävät sosiaalisten piirien ulkopuolelle tai kärsivät yksinäisyydestä. Lapset tapaavat määritellä köyhiksi ikätovereiksi heidät, jotka käyttävät huonolaatuisia vaatteita (33). Myös nuorten keskuudessa ikätovereita vertaillaan, asetellaan arvojärjestykseen ja jopa kiusataan kulutustavaroiden, kuten vaatteiden, laadun perusteella. Suhteellisen köyhyyden kokemus pahenee, jos ympärillä ei ole ikätovereita, jotka aineellisten hyvinvoinnin sijaan arvostaisivat aineetonta hyvinvointia. Kulutuskeskeinen elämäntapa ja sen merkitystä korostavat asenteet näyttävät johtavan köyhyyden salailuun ja sosiaalisista tilanteista vetäytymiseen.

Köyhyyden kokemus aiheuttaa negatiivisia tunteita ja epämääräisempää ”pahaa oloa”, joka liittyy erilaisiin vääräyksiin tai epärealiteettiin. Stressi, ahdistuneisuus, häpeä ja pelko ovat nuorten kokeman köyhyyden ytimessä. Köyhyyden on jo pitkään tiedetty aiheuttavan stressiä (39,56), mutta tutkimuksemme tarjoaa uutta tietoa aiheisiin juuri nuorten näkökulmasta. Siinä

missä keski-ikäisillä ahdistus ja stressi liittyvät merkityksettömyyden kokemuksen lisäksi joka-päiväiseen taloudelliseen selviytymiseen (55), nuorilla korostuu sosiaalisten vertailujen myötä syntyvä ulossulkemisen pelko ja köyhyyden aiheuttama statusstressi.

Kun tarkastelemme nuorten kokemaa suhteellista köyhyyttä laadullisena ilmiönä, sen keskeisin piirre on, että köyhyyttä kokevat nuoret etäännyvät tavallisesta arjesta ja sen sosiaalisista tapahtumista. Köyhyyttä kokeva nuori voi olla kiinni tavallisen elämän suhteissa ja tavallisessa arjessa, mutta silti kokee itsensä olevan etäällä esimerkiksi ”hengailusta”, harrastuksista, yhteisistä ruokailuista, kaupoista ja palveluista. Nuoret jäävät kirjoitusten perusteella etäälle monista nuoruudelle tärkeistä kokemuksista, kuten yhteisestä ajanvietosta ja yhteenkuuluvuudesta. Tähän liittyy kokemus sosiaalisten kokemusten ”maksullisuudesta” ja ulossulkeminen sosiaalisista tilanteista, joissa ei pysty osallistumaan tavalliseen arkeen köyhyyden vuoksi. Nuoruudessa kokeillaan myös erilaisia identiteettejä ja asetautumista erilaisiin yhteiskunnallisiin suhteisiin (6–7). Vahvan ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden kapeutumisen kokemuksen vuoksi nämäkin kokeilut jäävät kuitenkin ohuiksi ja etäiseksi.

Sen lisäksi, että pienituloisuus etäännyttää mahdollisuuksista konkreettisesti, suhteellisesta köyhyydestä kumpuavat vaikeudet, kuten ulkopuolisuuden kokemus, stressi, ahdistus ja uniongelmat, etäännyttävät niistä sosiaalisesti ja henkisesti. Nuoret viettävät aikaa olosuhteiden pakosta esimerkiksi vanhempien kanssa, vaikka nuoruudelle tyypillistä on luoda erilaisia suhteita toisiin nuoriin (57). Voimavaroja käytetään köyhyyden salailuun, jolloin heille ei muodostu vaikeuksien yli kannattelevia suhteita tai ne alkavat kuihtumaan jo varhain (58).

Ulkopuolisuuden kokemus ja ahdistus häiritsevät identiteetin muodostamista ja altistavat nuoret psyykkiselle kuormittuneisuudelle, minkä tiedetään ennakoivan pitkäaikaisia mielenterveyden häiriöitä (59). Taloudellisten vaikeuksien keskellä kamppailevien perheiden nuorilla osallisuuden kokemus laski huomattavasti korona-aikana. Tällä liittyyneeseen siihen, että nuoret eivät päässeet irrottautumaan taloudellisten huolten raskauttamasta kodin arjesta (10). Uusimmissa tutkimuksissa (60) on hiljaintain löydetty tilas-

tollinen yhteys pienituloisen perhetaustan ja myöhempien mielenterveysongelmien välillä, mikä yhdistettynä omiin tuloksiimme korostaa nuorena koetun köyhyyden vakavuutta yhteiskunnallisena ilmiönä.

Köyhyyttä kokeneiden 15–21 -vuotiaiden nuorten omaa ääntä ei ole aikaisemmin tuotu köyhyyttutkimuksessa esiin näin laajasti. Toimme esiin nuorten äänen kuvailevan analyysin avulla ja vältimme liian pitkälle meneviä tulkin-toja. Tällä tavoin lisäsimme tulosten luotettavuutta nuorten omana viestinä yhteiskunnalle. Kirjoitusten perusteella nuorilla ei ole paikkoja tai tiloja, joissa puhua taloushuolistaan tai käsitellä köyhyyden kokemuksiaan. Sosiaalityössä on syytä kohdata köyhistä perheistä tulevat nuoret sensitiivisellä tavalla, joka pitää yllä toivoa eikä vahvista heidän ulkopuolisuuden kokemustaan. Ei ole odotettavissa, että tuloissa mitattava suhteellinen köyhyys häviäisi edes Suomen kaltaisesta kehittyneestä hyvinvointivaltiosta. Suhteellista köyhyyttä, jota koetaan erilaisissa ihmiselämän suhteissa, voidaan sen sijaan vähentää. Suhteissa koettu köyhyys ei vähene vain yksilön toimilla, vaan tarvitaan myös yhteiskunnallista toimintaa ja vastuunottoa. Kysymys on silloin ennen kaikkea siitä, miten yhteisöt ja yhteiskunta kykenevät jakamaan arvostusta eli kuulluksi ja nähdyksi tulemisen paikkoja kaikenlaisille ihmisille heidän piirteistään, iästään, tulotasostaan tai kulttuuri-taustastaan riippumatta.

Osoitamme tutkimuksellamme nuorten kokemuksen suhteellisen köyhyyden olevan haitallista, sillä se heikentää hyvinvointia, aiheuttaa ulkopuolisuuden kokemusta ikätoverien seurassa sekä vahvistaa kielteisiä tunteita. Aineiston rajoitteena on kirjoitusten suppeus ja se, ettei kirjoituskutsu todennäköisesti saavuttanut muita kuin suomea äidinkielenään puhuvia. Tästä huolimatta kirjoituskutsuun saavutti moninaisen joukon nuoria. Kirjoituskutsu kohdistettiin nuorille valtakunnallisesti ja se saavutti laajaa näkyvyyttä erilaisissa viestintäkanavissa. Kuvaileva analyysimme luo yleiskuvan köyhyyttä kokevien suomalaisten nuorten elämästä. Tiheämpiä analyysseja, kuten narratiivi- ja diskurssianalyysseja, kuitenkin tarvitaan, sillä analyysimme ei anna vastausta esimerkiksi siihen, miten nuoret *selviytyvät* ilmeisen vaikeissa arkielämän olosuhteissa, joissa he kokevat puutetta ja ovat psyykkisesti kuormittuneita. Aineisto kuitenkin sisälsi viit-

teitä aikaisemmassa tutkimuksessa havaittuun nuorten toimijuuteen ja selviytymisen keinoihin, kuten oman rahan ansaitsemiseen tai omista tarpeista tinkimiseen (30–31, 37). Jatkotutkimuksissa on selvitettävä muun muassa, mitä keinoja nuoret käyttävät selviytyäkseen köyhyydessä.

Tutkimukseen osallistuneet 15–21-vuotiaat nuoret elävät erilaisissa elämäntilanteissa. Silti aineiston antama kuva suomalaisten nuorten kokemasta köyhyydestä on synkkä. Nuorten kirjoituksissa tulevaisuus, usko parempaan ja toivo asioiden muuttumisesta jäivät kuvauksina vähäisiksi. On mahdollista, että vaikka kirjoitus-kutsumme sai nuoret kuvaamaan köyhyyden kokemusta muuten monipuolisesti, se ei ohjannut nuoria pohtimaan omaa tilannettaan pärjäämisen tai tulevaisuudenodotusten näkökulmista. Siinä missä köyhyys uhkaa pahimmillaan määrittää keski-ikäisen tulevaisuuden (55), nuorten vähäisissä kuvauksissa tulevaisuudesta näin ei kuitenkaan välttämättä ole. Vaikeissa olosuhteissa elävien nuorten tulevaisuudenodotuksia on hyvä tutkia jatkossa lisää, sillä toivon kokemus, usko parempaan tulevaisuuteen sekä nuoria tukeva yhteiskunnallinen toiminta voi tarjota heille valmiuksia ja keinoja selviytymiseen köyhyydessä.

RAHOITTAJAT:

Tutkimuksen vastuukirjoittajan työskentelyä on rahoittanut TOP-säätiö.

Tutkimuksen toisen kirjoittajan työskentelyä on rahoittanut Koneen säätiö ja ESR-TL5.

KIRJOITTAJIEN KONTRIBUUTIOT:

Rajala on toiminut tutkimuksen vastuukirjoittajana ja artikkeli on osa Rajalan tulevaa artikkeliväitöskirjaa. Rajala on vastannut systemaattisesta (Nvivo) teema-analyysistä, määrällisestä analyysistä, aikaisemman tutkimuksen kokoamisesta, menetelmistä, analyysistä tehtävistä päätelmistä ja tiivistelmien luomisesta. Rajala on myös osallistunut aineiston keräämiseen. Rajala on muokannut tutkimuksen lopulliseen muotoonsa yhdessä Isolan kanssa.

Isola on tutkimuksen toinen kirjoittaja. Isola on ollut vastuussa aineistonkeruun suunnittelusta ja toteuttamisesta. Isola on kriittisesti kommentoinut menetelmiä ja analyysia. Isola on muokannut tutkimuksen lopulliseen muotoonsa yhdessä Rajalan kanssa. Isola toimii Rajalan väitöskirjan ohjaajana ja tästä roolista käsin on myös osallistunut tutkimuksen suunnitteluun.

Puuronen on osallistunut menetelmäosion kirjoittamiseen, kriittisesti kommentoinut käsikirjoitusta ja osallistunut aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin, arviointiin ja taulukon luomiseen yhdessä Rajalan, Isolan ja Kallion kanssa.

Kallio on johtanut tutkimusta, osallistunut johdannon kirjoittamiseen, kriittisesti kommentoinut käsikirjoitusta sekä osallistunut aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin, arviointiin ja taulukon luomiseen yhdessä Rajalan, Isolan ja Puurosen kanssa. Kallio toimii Rajalan väitöskirjan ohjaajana ja tästä roolista käsin on myös osallistunut tutkimuksen suunnitteluun.

Rajala, T., Isola, A-M., Puuronen, A., Kallio, J. *Young People's Everyday Experiences of Poverty – descriptive thematic analysis.* Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti – Journal of Social Medicine 2024: 61: 488–501.

There is much less qualitative research available on the topic of youth poverty compared to quantitative research. Qualitative poverty research has previously focused more on the experiences of adults rather than young people. In this article, we examine the poverty experienced by young people based on their own writings. We examine how young people experience poverty in Finland.

The research material, called *Young People's Everyday Experiences of Poverty*, was collected in the fall of 2022. Young people aged 15-21 describe in their writings (n=84), how they experi-

ence poverty in their everyday life and the situations where poverty is experienced. The data was analyzed with computer-assisted (Nvivo) systematic thematic analysis and a quantitative analysis.

Young people's poverty experiences manifests in everyday life as a lack of basic necessities, fragile social relationships and strong negative emotions. Young people had difficulties to afford food, medicine, electricity, heating and gasoline due to high prices and inflation. Young people felt alienated from their peers, kept their poverty as a secret, experienced loneliness and shame, and com-

pared their own situation to other peers. Young people associated feelings of stress, anxiety, fear, anger and sadness with the experience of poverty.

Our research shows that relative poverty is harmful to young people, as it leads to lack of basic needs, a feeling of otherness in social relationships, and strain on their mental health. Young people's experience of poverty also in-

cludes a strong sense of alienation from societal good and ordinary everyday life in Finland.

Keywords: poverty, experience, young people, qualitative research

Saapunut (06.06.2023)

Hyväksytty (07.11.2023)

LÄHTEET

- (1) Toikka, E. Lasten ja nuorten elämäntyytyväisyys koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen kontekstissa. Turku: Turun yliopisto; 2023.
- (2) Kallio J, Hakovirta M. Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino; 2020.
- (3) Tainio E. ”Tulin kuntoutumaan, en olemaan...”: nuori mielenterveyskuntoutuja tehostetussa palveluasumisessa - kokemuksia marginaalisuudesta ja köyhyydestä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto; 2015.
- (4) Hakovirta M, Rantalaiho M. Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124. Helsinki: Kelan tutkimusosasto; 2012.
- (5) Isola A-M, Rajala T, Kallio J. Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoitusaineisto 2022 (FSD3732). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. Luettu 1.10.2023. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3732> Aineisto saatavilla vuonna 2025.
- (6) Ilmakunnas I. Economic difficulties during the transition into adulthood in Finland: a register-based study. Turku: Turun yliopisto; 2019.
- (7) Ridge T. The Everyday Costs of Poverty in Childhood: A Review of Qualitative Research Exploring the Lives and Experiences of Low-Income Children in the UK. *Child Soc* 2011;25: 73–84.
- (8) Attree P. The social costs of child poverty: The systematic review of the qualitative evidence. *Child Soc* 2006;20: 54–66.
- (9) Karlsson H, Lukkarinen M, Korhonen L, ym. Stressin vaikutus aivoihin ja sairastuvuuteen eri ikäkausina. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*. 2022;138: 1411–1417.
- (10) Leemann L, Virrankari L. Nuorten osallisuuden kokemus ja siinä tapahtuneet muutokset vuosina 2019–2021: ovatko erot kasvaneet koronaepidemian aikana? Kirjassa: Kekkonen M, Gissler M, Känkänen P. (toim.) Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan. Nuorten elinolot 2022 -vuosikirja. Helsinki: THL ja Nuorisotutkimusverkosto; 2022, 152–166.
- (11) Hautala H, Lehti H, Kallio J. Family background and classroom belonging among adolescent students in Finland. *Child Indic Res*. 2022;15:863–883. doi: 10.1007/s12187-021-09894-1
- (12) Koivusilta L. Vanhempien huono-osaisuuden yhteydet lasten ja nuorten tulevaisuuden voimavaroihin ja ajatuksiin tulevaisuudesta. Kirjassa: Kallio J, Hakovirta M. (toim.) Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino; 2020, 143–174.
- (13) Toikka, E, Haanpää L. Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Kirjassa: Kallio J, Hakovirta M. (toim.) Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino; 2020, 119–142.
- (14) Kallio J, Kauppinen T, Erola J. Cumulative Socio-economic Disadvantage and Secondary Education in Finland. *ESR* 2016;32:649–661. doi: 10.1093/esr/jcw021
- (15) Townsend P. Poverty in the United Kingdom: a survey of household resources and standards of living. California: University of California Press; 1979.
- (16) Mäkinen, L. What is needed at the acceptable minimum? Studies on the operationalisation of the concept of poverty. Turku: Turun yliopisto; 2023.
- (17) Grahn A, Kuusela A, Mäkinen L, ym. Mitä ihmisarvoinen elämä maksaa Suomessa? Viitebudjettimenettelmään perustuvat laskelmat vuonna 2022. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Luettu 7.10.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-011-8>
- (18) Tervola J, Mäkinen, L. Toimeentulotuen perusosan historia ja sen riittävyys nykypäivänä. *YP* 2023;88: 392–401.
- (19) Knight A, O'Connell R, Brannen J. Eating with Friends, Family or Not at All: Young People's Experiences of Food Poverty in the UK. *Child Soc* 2018;32: 185–194. doi: 10.1111/chso.12264
- (20) Laihiala T. Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonosta: Huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevuus. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto; 2018.
- (21) Ohisalo M. Murusia hyvinvointivaltion pohjalla: leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto; 2017.
- (22) Nuorisolaki 1.1.2016/1285. finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285
- (23) Liamputtong, P. Researching the vulnerable. London: Sage. 2007.

- (24) Couch J, Durant B, Hill J. Uncovering marginalised knowledges: Undertaking research with hard-to-reach young people. *J. Mult. Res. Approaches* 2014;8: 15–23. doi: 10.5172/mra.2014.8.1.15
- (25) Fernqvist S. Barns strategier och ekonomisk utsatthet — knappa resurser som utgångspunkt för en förhandling av positionerna i familjen. *Sociol Forsk* 2012;49: 173–188.
- (26) Odenbring Y. The Daily Life and Reality Behind Child Poverty in Sweden: Children's and Adolescents' Voices. *Child Indic Res* 2019;12: 847–859. doi: 10.1007/s12187-018-9558-z
- (27) Harju A. Barns vardag med knapp ekonomi. En studie om barns erfarenheter och strategier. Växjö: Växjö University Press; 2008.
- (28) Harju A, Thorød A. Child Poverty in a Scandinavian Welfare Context—From Children's Point of View. *Child Indic Res* 2011;4: 283–299. doi: 10.1007/s12187-010-9092-0
- (29) Näsman E. Barnfattigdom: om bemötande och metoder ur ett barnperspektiv. Tukholma: Gothia Förlag AB; 2012.
- (30) van der Hoek, T. Through children's eyes: an initial study of children's personal experiences and coping strategies growing up poor in an affluent Netherlands. Innocenti Research Centre: UNICEF; 2005.
- (31) Rahn P, Chassé K. Children in Poverty in Germany: Reflections on Recent Social Work Research. *J Soc Work Pract* 2009; 23: 243–252. doi:10.1080/02650530902923916.
- (32) Hakovirta M, Rantalaiho M. Lapsuuden-tutkimuksen näkökulma taloudelliseen eriarvoisuuteen. *Janus* 2011;19: 342–357.
- (33) Hakovirta M, Kallio J. Lasten käsitteitä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. *YP* 2014;79: 152–162.
- (34) Gretschel A, Myllyniemi S. Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsitteitä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. Keuruu: KAKS – Kunnallissalan kehittämissäätiö; 2020.
- (35) Lemetyinen L. Katsaus perheen köyhyydestä aiheutuviin lasten toiseuden kokemuksiin. Kirjassa: Gissler M, Kekkonen M, Känkänen P, Muranen P, Wrede-Jäntti M. (toim.) Nuoruus toisin sanoen – nuorten elinolut -vuosikirja 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos; 2014, 105–112.
- (36) Hakovirta M, Rantalaiho M. Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124. Helsinki: Kelan tutkimusosasto; 2012.
- (37) Mikkonen J. Syrjäytyä vai selviytyä? Nuorten pienituloisuuden syitä, seurauksia ja arjen selviytymiskeinoja. Helsinki: Helsingin Optimistit; 2012.
- (38) Van Aerschot L, Häikiö L, Snellman K, ym. Nuoret, pienituloisuus ja asuinalueiden eriytyminen. Lähiössä asuvien nuorten käsitteitä taloudellisesta niukkuudesta. *YP* 2016;81: 540–550.
- (39) Lindberg M. Staying Afloat: Studies on the subjective wellbeing and coping strategies of families with children in Finland. Åbo Akademi University; 2021.
- (40) Mani A, Mullainthan S, Shafir E, ym Poverty Impedes Cognitive Function. *Science* 2013;341: 976–980. doi: 10.1126/science.1238041
- (41) Isola A-M, Larivaara M, Mikkonen J. Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006 (FSD2413). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. Luettu 5.6.2023. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2413>
- (42) Isola A-M. Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä: seuranta-aineisto 2012 (FSD2795). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. Luettu 5.6.2023. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2795>
- (43) Turunen, E, Isola A-M. Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019 (FSD3475). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. Luettu 5.6.2023. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3475>
- (44) Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta; 2019.
- (45) Turun yliopisto. Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä – kirjoitusten keruu. Luettu 5.6.2023. <https://sites.utu.fi/nuortenkyhyyskokemuksia/tutkimuksen-esittely/kirjoitusten-keruu/>
- (46) Hoikkala T, Sell A. Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perusteet, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura; 2007.
- (47) Mannheim K. The Problem of Generation. Kirjassa: Mannheim, K. (toim.) Essays on the Sociology of Knowledge. Lontoo: Routledge; 1952, 276–322.
- (48) Marttunen M, Karlsson L. Nuoruus ja mielenterveys. Kirjassa: Mauri Marttunen M, Huurre T, Strandholm T, Viialainen R. (toim.) Nuorten mielenterveyshäiriöt. Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos; 2013, 7–13.
- (49) Lyytinen P, Korkiakangas M, Lyytinen H. Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY; 2008.
- (50) Puuronen V. Johdatus nuorisotutkimukseen. Helsinki: Vastapaino; 1997.
- (51) Vaismoradi M, Turunen H, Bondas T. Qualitative descriptive study. *Nurs Health Sci* 2013;15: 398–405. doi: 10.1111/nhs.12048
- (52) Astrup J. Period poverty. Tackling the taboo. *J. Community Pract.* 2017;90: 40–42.
- (53) Daly M, Kelly G. Families and Poverty. Everyday life on a low income. Bristol: Policy Press; 2015.

- (54) Mattioli G, Lucas K, Marsden G. Transport poverty and fuel poverty in the UK: From analogy to comparison. *Transp Policy* 2017;59: 93–105.
doi: 10.1016/j.tranpol.2017.07.007
- (55) Isola A-M, Virrankari L, Hiilamo H. On social and psychological consequences of prolonged poverty—A longitudinal narrative study from Finland. *JSP* 2021;9:654–670.
doi: 10.5964/jspp.7615
- (56) Walker R, Bantebya-Kyomuhendo G, Chase E, Choudhry S, Gubrium E, Nicola Y, Leemamol M. *The Shame of Poverty*. New York: Oxford University Press; 2014.
- (57) Sihvonen E, Saarikallio-Torp M. (2022) Nuorten sosiaaliset suhteet poikkeusolojen aikana: “Please leave corona, I want to live my youth.” Kirjassa: Kekkonen M, Gissler M, Känkänen P. (toim.) *Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan. Nuorten elinolot 2022 -vuosikirja*. Helsinki: THL ja Nuorisotutkimusverkosto; 2022, 62–73.
- (58) Salminen J, Lehtonen P, Rikala S, ym. Osallisuuden kehät: Näkökulmia hyvinvoinnin muotoutumiseen. *Focus Localis* 2021;3: 80–98.
- (59) Thorsen S, Rugulies R, Hjarsbech P, ym. The predictive value of mental health for long-term sickness absence: the major depression inventory (MDI) and the mental health inventory (MHI-5) compared. *Med Res Methodol* 2013;13.
doi: 10.1186/1471-2288-13-115
- (60) Hiilamo A, Keski-Säntti M, Juutinen A, ym. The effects of economic difficulties on social and health care costs of children – target trial emulation using complete birth cohort data in Finland. *J Epidemiol Community Health* 2023;77.
doi: <https://doi.org/10.1101/2023.08.11.23293974>

TONI RAJALA
VTM, väitöskirjatutkija
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos

ANNA-MARIA ISOLA
VTT, dosentti, erikoistutkija (TY), johtava tutkija (THL)
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

ANNE PUURONEN
FT, dosentti, tutkimuspäällikkö
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos

JOHANNA KALLIO
VTT, professori
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos